

Інформаційна довідка про План відновлення України

Авторка: Ольга Хіцевич

Редакторка: Ірина Федорович

Коректорка: Анна Ліщинська

Дизайн: Макс Афанасьєв

Інформаційна довідка підготовлена у рамках проєкту «Просування правозахисного порядку денного для відновлення України», що реалізується за підтримки National Endowment For Democracy (NED). Її зміст є відповідальністю ГО «Fight For Right» і не обов'язково відображає позицію донора.

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними без письмового дозволу ГО «Fight For Right».

Звернутися за підтримкою:

info@ffr.org.ua

Про діяльність «Fight For Right»

[Дізнатися більше](#)

Підтримати фінансово евакуацію людей з інвалідністю

[Задонатити](#)

Ще до повномасштабного вторгнення Україна обрала шлях євроінтеграції та розпочала реформування багатьох галузей, намагаючись узгодити внутрішнє законодавство зі стандартами ЄС та зобов'язаннями відповідно до міжнародних угод з прав людини. Не завжди цей процес був достатньо швидкий та не всі проблемні питання щодо забезпечення та гарантування прав людини були виконані, зокрема й щодо імплементації [Конвенції ООН з прав осіб з інвалідністю](#): залишалися [прогалини](#) як у розбудові доступного середовища, гарантуванні послуг підтримки, так і в можливостях навчатися на рівних, працювати та брати участь у політичному житті.

Після 2014 року та початку тимчасової окупації постало питання відбудови країни як важливого процесу, поруч з рухом до ЄС (йдеться про [Угоду про Асоціацію між ЄС та Україною](#)). Першу програму з відбудови України започаткували у 2020 році: як наслідок, було підписано фінансову угоду між Україною та Європейським інвестиційним банком. Одним із напрямків є відбудова інфраструктури України, якою займається Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України. Субвенції з державного бюджету виділяють для фінансування затвердженого переліку проєктів місцевим бюджетам, а контроль за виконанням покладено на профільне міністерство. Така програма передбачає відбудову не тільки об'єктів критичної інфраструктури, а й відбудову / реконструкцію / капітальний ремонт лікарень тощо.

Однак через повномасштабне вторгнення та значний обсяг руйнацій, якого зазнала Україна у 2022 році, уряд був змушений готувати новий план та шукати додаткових ресурсів та підтримки в міжнародних партнерах. Тепер існує потреба узгодити обидва плани та, відповідно, уникнути дублювання зусиль. Крім того, потрібна інтеграція між планами з відбудови, умовно «довоєнними стратегіями» (національними програмами) та зобов'язаннями держави щодо прав людини, а також між рухом України до ЄС та зобов'язаннями в цьому процесі.

Адже крім значних обсягів руйнування, повномасштабне вторгнення показало прогалини в незавершених реформах та підсвітило те, наскільки недоступною була Україна:

- не було завершено реформу децентралізації;
- не було на практиці гарантовано доступ до послуг соціальної підтримки;
- бракувало інфраструктурної та транспортної доступності;
- люди з інвалідністю не мали доступу до навчання та ринку праці;
- неінклюзивними й непрозорими залишалися процеси прийняття рішень, зокрема щодо цивільної безпеки та захисту.

Очевидно, що Україна, яка мріє про вступ до ЄС, відновлення та краще майбутнє, не може залишатися такою байдужою до прав людини, якою була всі роки незалежності. Процес відновлення має супроводжуватися реформами – насамперед з погляду покращення ситуації з гарантуванням реальної можливості дотримання прав людини для всіх: цивільних, військових, ветеранів та ветеранок, людей з інвалідністю та без, вимушено переміщених та тих, що будуть повертатися до України з-за кордону.

Ще в липні 2022 року, на [конференції в Лугано](#), український уряд представив [План відновлення України](#) у воєнний і післявоєнний періоди. План складається з 15 національних програм та базується на п'ятих Основних принципах:

- негайний початок і поступовий розвиток;
- нарощування справедливого добробуту;
- інтеграція в ЄС;
- відбудови кращого, ніж було, в національному та регіональному масштабах;
- стимулювання приватних інвестицій.

Одразу після представлення Плану на міжнародному рівні, для подальшої його реалізації було створено [Національну раду з відновлення України від наслідків війни](#) (далі – Національна рада), яка є консультативно-дорадчим органом при Президенті України.

Національною радою утворено [24 робочі групи й розроблено план заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України](#). План містить перелік

пропозицій щодо пріоритетних реформ та стратегічних ініціатив, проєктів нормативно-правових актів, ухвалення та реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відбудови України у воєнний і післявоєнний періоди.

Кожна з цих 24-х робочих груп має відповідний Проєкт в межах Плану відбудови України:

- ▶ європейська інтеграція;
- ▶ аудит збитків, понесених внаслідок війни;
- ▶ відновлення та розбудова інфраструктури;
- ▶ відновлення та розвиток економіки;
- ▶ повернення громадян, які тимчасово переміщені, зокрема за кордон та їх інтеграція в суспільно-економічне життя держави;
- ▶ функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток;
- ▶ розвиток військово-промислового комплексу;
- ▶ модернізація та розвиток сфери безпеки і оборони (матеріали у вільному доступі відсутні);
- ▶ енергетична безпека;
- ▶ державне управління;
- ▶ будівництво, містобудування, модернізації міст та регіонів;
- ▶ нова аграрна політика;
- ▶ діджиталізація;
- ▶ захист прав ветеранів війни;
- ▶ освіта і наука;
- ▶ молодь та спорт;
- ▶ культура та інформаційна політика;
- ▶ юстиція;
- ▶ антикорупційна політика;
- ▶ охорона здоров'я;
- ▶ екологічна безпека;
- ▶ соціальний захист;

- [захист прав дітей та повернення дітей, які тимчасово переміщені за кордон;](#)
- [права людини.](#)

У 2023 році на [конференції в Лондоні](#) уряд представив нову цифрову систему DREAM, яка має стати загальною екосистемою для забезпечення єдиного цифрового конвеєра для всіх проєктів реконструкції, а також дати змогу громадам контролювати цей процес. За обіцянкою уряду, екосистема має впровадити найвищі стандарти доброчесності, підзвітності, ефективності та прозорості у відновленні України, щоб побудувати довіру між урядом, громадянами/-ками, бізнесом і фінансовими установами.

FFR вважає, що кожен з напрямків відновлення, як і будь-які ініціативи уряду, мають базуватися на цінностях прав людини й інклюзії та, крім іншого, враховувати не тільки ідеальне бачення реконструкції й майбутньої України, але й уроки про помилки та недороблені реформи в минулому. Зокрема, всі 24 проєкти чи напрямки відновлення мають бути наскрізно погодженими та побудованими в такий спосіб, щоб кожен та кожна в Україні могли реалізовувати свої права людини, залежно від приналежності до тієї чи іншої групи.

Натомість у Плані держава, з одного боку, перераховує певні заходи та ініціативи, направлені на певні категорії осіб, як-от, наприклад, ветеранів/-ок чи молодь. З іншого боку, окремі частини Плану не є наскрізно узгодженими, опис більшості завдань залишає простір для питань про системність підходів, врахування прогалів, які були до повномасштабного вторгнення та нехтування підходом, базованим на правах людини.

Увага до питань захисту прав людей з інвалідністю присутня в проєктних матеріалах таких груп:

- [відновлення та розбудови інфраструктури;](#)
- [повернення громадян/-ок, які є тимчасово переміщеними, зокрема за кордоном, та їх інтеграція в суспільно-економічне життя держави;](#)
- [будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів;](#)
- [молодь та спорт;](#)

- ▶ [охорона здоров'я](#);
- ▶ [соціальний захист](#);
- ▶ [права людини](#).

Проте заходи, які держава пропонує провести в межах цих галузей, не є системними, взаємопов'язаними та не призведуть до кардинального перезавантаження систем, якого потребує Україна та спільнота людей з інвалідністю сьогодні.

Наприклад, розпочата у 2017 році [реформа інтернатної системи](#) не була завершена та не охопила кроків із реформування системи «соціального піклування» про дорослих. За понад 30 років незалежності українська влада так і не розпочала комплексної програми з переходу від інтернатної системи «соціального піклування» до створення моделей підтриманого прийняття рішень, незалежного проживання в громадах та змін у підходах до визнання дієздатності.

Для подальшого планування відбудови з погляду відповідності заходів, задля усунення недоліків недоступної інфраструктури, непрозорих процесів прийняття рішень та [включення людей з інвалідністю](#), потрібно:

- більше конкретних і чітких дій та взаємопов'язаних процесів у всіх сферах, які стосуються людей з інвалідністю: затвердивши зміни в одній галузі, не можна не зачепити інші, оскільки, в цьому і полягає глобалізація процесів;
- ретельної та належної оцінки потреб та масштабів наявних проблем та їх причин. Для того, щоб запроваджувати реформи, необхідно чітко розуміти потреби та проблеми, які існують в суспільстві. Для цього влада має спілкуватися з його представниками/-цями;
- включення спільноти людей з інвалідністю та громадських організацій до процесів ухвалення рішень та безпосередньої розробки реформ й проєктів відбудови – не лише як умовних кінцевих бенефіціарів зробленого, але й як учасників/-ць процесу планування та виконання.

Слід також звернути увагу на те, що розробкою власного бачення та підходів до відбудови України займаються громадські організації. В демокра-

тичній, правовій державі де працюють механізми прозорого прийняття рішень та налагоджений діалог між владою та громадянським суспільством, такі процеси мають відбуватися не лише паралельно, але й обговорюватися спільно, щоб посилювати спроможність держави вчасно реагувати на виклики, враховувати необхідність системних змін та не забувати про підхід, орієнтований на права людини.

(Невичерпний) перелік громадських ініціатив, які напрацьовують бачення та підходи до відновлення або окремих його аспектів:

- [Агенція відновлення та розвитку](#) займається розвитком громад. На рівні територіальних громад намагаються розробляти й просувати план відновлення та розвитку областей.
- Фундація [Здорові рішення](#), яка діє як аналітичний центр і діалогова платформа, створена за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження», щоб дбати про людину як цінність в архітектурі нового суспільного договору та зробити здоров'я невіддільною частиною оптики, яку варто застосовувати до будь-яких суспільних трансформацій. Фундація підготувала маніфест «Здорові рішення для відкритого суспільства», де акцентувала на змінах, яких, на її думку, потребує медична сфера.
- [Бачення України 2030:](#) візія реформування та відбудова соціально-гуманітарної сфери у перспективі 2030 року, розроблений незалежним громадським об'єднанням-коаліцією експертів/-ок під назвою «Україна після перемоги». Цей документ торкається таких сфер реформування:
 - національна ідентичність: мова, культура, національна пам'ять та державно-церковні відносини;
 - громадянське суспільство та медіа;
 - гендерна політика, права людини та реінтеграція;
 - освіта, наука та інновації;
 - система охорони здоров'я;

- молодь і спорт;
- соціальні політики щодо людей з інвалідністю та ветеранів/-ок й пенсійна реформа.

FFR підготували короткий порівняльний аналіз цих проєктів та урядового Плану з відбудови.

Маніфест

«Здорові рішення для відкритого суспільства»

Галузь реформування: медична.

Порівнюємо з державним Планом відбудови, Матеріалами робочої групи «Охорона здоров'я».

+ плюси

- + Беззаперечним плюсом реформи, яку пропонує держава, є прив'язка до міжнародних стандартів.
- + Пропонується нарешті надати доступ пацієнтам/-кам до своїх медичних даних.
- + Диджиталізація медичних закладів, адже без цього неможливо провести реформування та перейти на нові стандарти якості.
- + Відбудова лікарень або відбудова на базі вже діючих закладів.
- + Увагу зосереджено на позадипломній освіті лікарів/-ок.
- + Громадський сектор у своїх проєктах перш за все розглядає людину як безумовну цінність, намагаючись збільшити її тривалість життя, що можливо лише в разі системного підходу до проведення реформ.
- + Увагу зосереджено на організації та фінансуванню системи охорони здоров'я.
- + Пропонується відійти від методу впливу на прийняття рішень лікарями/-ками з боку вищого керівництва або вищого органу, що суттєво має вплинути на якість і доступність медичних послуг.

– мінуси

- У проєкті державного плану чітко не зазначено, яким чином будуть відбуватися запропоновані зміни, а реформа має втілюватися на базі того, що було розпочато кілька років тому. Однак багато механізмів в цьому ланцюжку можуть так і залишитися «планами на папері», якщо не буде здійснено комплексного підходу до змін.
- Реформування інших галузей, які мають бути взаємопов'язані з медичною реформою, включно з реформою до встановлення інвалідності, реформою надання послуг реабілітації та послуг підтримки, реформою інтернатної «системи піклування» тощо.
- Надання медичним закладам більше самостійності (розпорядження коштами, найм працівників/-ць, розвиток приватної лікарської практики, підвищення кваліфікації лікарів/-ок на базі спеціальних незалежних центрів).
- У проєктах, запропонованих громадськими організаціями, наведені більш конкретні та глобальні ініціативи, але вони потребують і більших зусиль, зокрема запровадження змін на законодавчому рівні та готовності всіх ланок долучатися до процесу реформування.

Бачення України 2030

Галузь реформування: захист прав ветеранів/-ок та людей з інвалідністю. Порівнюємо з державним Планом відбудови, Матеріалами робочої групи «Захист прав ветеранів».

+ плюси

- + Проєкт державного плану в цій галузі пропонує забезпечення системи соціальної підтримки ветеранів/-ок, яка не лише полегшить їхні бойові травми та фінансові втрати, але й допоможе після закінчення служби бути реалізованим/-ою в соціально-економічному житті держави.

- Надання державою можливостей ветеранам/-кам безбар'єрно реалізувати свій професійний потенціал для власного розвитку та економічного розвитку держави.
- Своєю чергою, проєкт, запропонований громадськістю, пропонує перейти від пільг до послуг в системі державної підтримки, зміни діючого законодавства, а також передбачає перехід від радянських устоїв до європейських принципів.
- Одним із ключових моментів є заснування центрів дослідження прав спільнот, створення умов для наукової роботи на основі наявних міжнародних стандартів із прав людини.

мінуси

- У проєкті державної реформи не передбачені зміни щодо охорони прав людей з інвалідністю, що є абсолютно помилковим, з огляду на те, що серед ветеранів/-ок війни є і буде багато людей з інвалідністю. Саме тому держава має систематизувати та поєднати заходи, які б охоплювали ці дві сфери, чого, на жаль, не було враховано під час підготовки цього проєкту.

Агенція відновлення та розвитку

Галузь реформування: розвиток громад.

Порівнюємо з державним Планом відбудови, Матеріалами робочої групи «Будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів України».

плюси

- Проєкт, запропонований державою, передбачає системне планування відбудови та подальшого розвитку країни, а також надає змогу здійснити позитивну трансформацію територіальних громад та регіонів.

Основними цілями розвитку в цьому напрямку є:

1. прискорення економічного зростання регіонів та територіальних громад на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу;

2. створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення;
3. доступність публічних сервісів та послуг тощо.

Недержавний проєкт бачить змогу проведення реформ у цьому напрямку з обов'язковим залученням / можливістю участі громадськості в погодженні/обговоренні документів з відбудови, зокрема через програму сприяння громадській активності «Долучайся!».

— мінуси

- Це достатньо глобальний проєкт, бо він охоплює багато напрямків. Складність його реалізації полягає в тому, що місцеві громади не завжди відкриті до діалогу та підтримки ідей, особливо запропонованих з боку громадськості.
- Також на сьогодні існує брак інформаційної роботи в цьому напрямку (не завжди можна знайти інформацію у відкритому доступі або її недостатньо для розуміння, які саме кроки мають бути здійсненні на шляху відбудови).

Відбудова України як демократичної, правової та європейської країни не можлива без виправлення помилок минулого та реалізації реформ, які, з-поміж іншого, відповідають потребам та викликам сьогодення. Іншою важливою передумовою успішності реформ, має бути їх кроссекторальне запровадження та узгодженість. На етапі запровадження реформ держава має спілкуватися з громадськістю, керівництвом країни, повинен відбудуватися діалог з тими, хто хоче і має змогу брати участь у відбудові країни, а також враховуватися інклюзивний підхід до запровадження реформ.

План відбудови, розроблений та запропонований державою, звісно, має бути реалізований. Однак його реалізація має призвести до запровадження системних реформ, зміни підходів та, в ідеалі, до зміни моделі розуміння інвалідності на правозахисну, відповідно до Конвенції ООН з прав осіб з інвалідністю.

Україні вкрай необхідна реформа сфери соціального захисту. Вже у 2023 році Україна має:

- 1.** Взяти на себе зобов'язання розпочати реформу надання соціальних послуг та декларувати деінституціоналізацію (відмову від «соціального піклування» на базі інтернатних закладів як для дітей, так і для дорослих з інвалідністю, а також людей старшого віку).
- 2.** Реформувати наявне законодавство щодо відновлення дієздатності та запровадити інструменти підтриманого прийняття рішень.
- 3.** Розпочати надання послуг підтримки для незалежного проживання людей з інвалідністю в громадах.